

گفت و گو با مهران نعمت‌اللهی، کارگردان مستند سینمایی «مشق امشب کودکی»

مهران نعمت‌اللهی که نویسنده‌گی و کارگردانی تئاتر و اجرای چندین اثر روی صحنه نمایش را در پیشینه هنری خود دارد، در آغاز ورودش در دنیای سینما و فیلم کوتاه با اشکان نجاتی آشنا شد که او را همراه و همفکر خود یافت و با همراهی هم، دست به کار برای ساخت مستندی بر اساس فیلم مستند «مشق شب» ساخته عباس کیارستمی شدند و در همان راستا به بررسی مسائل نظام آموزشی و پرورش کشور پرداختند.

چرا «مشق شب» عباس کیارستمی را انتخاب کردید؟

دو دلیل داشت. یکی شخصیت و آثار ویژه عباس کیارستمی است که به نظر من یکی از بزرگترین کارگردان‌هایی است که تاریخ هنر ایران و دنیا به خود دیده است چرا که یک فیلمساز مؤلف و از زمانه خودش جلوتر بود که آثاری بسیار ساده و در عین حال بسیار پرمفهوم ساخت و به همین دلیل آثارش جاودانه است و در آینده نیز درباره او و آثارش بیشتر صحبت خواهد شد.

نه تنها «مشق شب» بلکه همه آثار او قابل تعمیم به زمانه امروز است. وقتی به همراه اشکان نجاتی داشتیم کارهای کیارستمی را بررسی می‌کردیم، به مستند «مشق شب» رسیدیم و چندین سؤال درباره آن برای ما مطرح شد. از جمله این که این فیلم مستند با موضوع «مشق شب» به زیرلایه‌هایی از وضعیت و شرایط اجتماعی خانواده‌ها، نظام آموزشی و شرایطی که بر تحصیل دانش آموزان اواخر دهه ۶۰ اثر گذار است، اشاره می‌کند ولی آیا این مستند که به مثابه یک پژوهش مصور است، مورد بحث و بررسی قرار گرفت و دیده شد؟ آیا مسئولان نظام آموزشی متوجه این مسائل در برنامه‌ریزی‌های آموزشی و عملکرد نظام آموزشی کشور شدند؟

این‌ها سؤالاتی بود که فکر کردیم حالا که عباس کیارستمی نیست ما به عنوان طرفداران او این موضوع بسیار مهم و رسالت ایشان را در این زمینه دنبال کنیم.

از اواخر دهه شصت که آقای کیارستمی مستند «مشق شب» را ساخت تا امروز که شما «مشق امشب» را در همان راستا ساختید، در تغییر یک نسل چه تفاوتی را در نظام آموزشی کشور احساس کردید؟

در فیلم «مشق امشب» از همان بچه‌هایی که در مستند آقای کیارستمی حضور داشتند، استفاده کردیم و به این ترتیب با رفتن به گذشته و آوردن آن آدم‌ها، به پژوهش مصور خودمان یک عمق سی ساله دادیم. اطلاعات را کنار هم گذاشتیم تا اگر کسی دلسوز و پیگیر وضعیت نظام آموزشی کشورمان بود، بتواند از سی سال پیش تا امروز را مقایسه کند. حتی اگر مستند آقای کیارستمی را هم کسی ندیده باشد، می‌تواند متوجه شود که فیلم ایشان درباره چه بوده است و علاقه‌مند دیدن مستند آقای کیارستمی شود.

ما با سوال «مشق امشب» که عنوان آن هم در راستای عنوان فیلم آقای کیارستمی است، وارد این ماجرا شدیم و بعد مشاهده کردیم که امروز دیگر مشق شب دغدغه بچه‌های امروز نیست بلکه مهم، ایجاد یک فضای دو قطبی بسیار شدید و آسیب‌رسان در میان مدارس دولتی و غیردولتی است.

مدارس غیردولتی با اختصاص امکانات فراوان سعی دارند مشتری بیشتری را از میان دانش آموزان جمع کنند و به نوعی به یک فضای فضای کسب و کار بدل شده است و بسیاری از معلمان خوب مدارس دولتی نیز به مدارس غیردولتی و غیرانتفاعی کوچ می‌کنند.

ما به عنوان سازندگان این مستند همراه با این فیلم رشد کردیم و به فهم دیگری از مسائل نظام آموزشی کشور رسیدیم. نکته مهمی که در ساخت این مستند به آن دست یافتیم، مسئله انگیزه دانش آموزان بود که هر کدام به دلایل مختلف در زمینه تحصیلی بی‌انگیزه شده‌اند. دانش آموز طبقه مرفه به دلیل برخورداری از شرایط مطلوب انگیزه‌های برای تحصیل ندارد و دانش آموز طبقه فرودست جامعه هم آنقدر درگیر رفع مسائل و مشکلات متعدد زندگی خود است که مدرسه رفتن، زمانی برای استراحت کردن است و هیچ انگیزه‌ی دیگری ندارد. کودکان کار از این دسته هستند.

مکان فیلمبرداری این مستند کجای تهران بود و بچه‌ها از کدام مدارس انتخاب شدند؟

در مستند «مشق شب» آقای کیارستمی مدرسه‌ای را در منطقه قیطریه تهران انتخاب کرده بودند به این دلیل که در آن زمان این شکاف عمیق طبقاتی در جامعه ما وجود نداشت و بچه‌هایی که در مدارس قیطریه تحصیل می‌کردند تفاوت چندانی با بچه‌های مدارس نازی‌آباد نداشتند و تفاوت اندک آنها چندان به چشم نمی‌آمد. اما امروز با گذشت سی سال این تفاوت بسیار فاحش است به طوری که

فیلم مستند «مشق امشب» ساخته مشترک اشکان نجاتی و مهران نعمت‌اللهی که از ۲۱ دی ماه در

فاطمه حمیره
گفت و گو

سینماهای هنر و تجربه روی پرده رفته است، با نگاهی به فیلم مستند «مشق شب» ساخته زنده یاد عباس کیارستمی و به نوعی در ادامه آن ساخته شده است که حالا پس از سی سال بار دیگر زوایای پنهانی از مسائل نظام آموزشی کشور را پیش روی چشمان مخاطبانش باز می‌گشاید. این فیلم پیش از این در جشنواره بین‌المللی فیلم مستند «آیدفا»، جشنواره فیلم «ز لین» جمهوری چک، جشنواره فیلم مستند اسلوانی و جشنواره فیلم استانبول ترکیه به نمایش درآمده و عنوان برترین مستند بخش فیلم‌های مستند در هشتمین جشنواره بین‌المللی فیلم‌های ایرانی در زوریخ سوئیس را دریافت کرده و با تصمیم دبیر جشنواره، منشور طلایی کوروش نیز به آن اختصاص یافته است. همچنین در معتبرترین نشریات سینمایی جهان مطالبی درباره این فیلم نوشته و کار شده است. به بهانه اکران این مستند در سینماهای هنر و تجربه، خبرنگار سینمایی صبا با مهران نعمت‌اللهی یکی از دو فیلمساز این اثر به گفت و گو نشسته است.

مسئولان معمولاً به دنبال یافتن نقاط ضعف عملکرد خودشان نیستند ولی شما چه تلاشی کردید که این مستند و ضرورت توجه به آن را به مسئولان متذکر شوید؟

این مستند برد خبری خوبی داشت و با توجه به موفقیت‌ها و جوایز متعددی که در دنیا گرفت بعید است که مسئولان این خبرها به گوششان نرسیده باشد. از سوی دیگر محدودیت‌هایی هم برای ارتباط با مسئولان وجود دارد ولی موضوع این است که کار مستندساز ساخت یک اثر مستند است و این مسئولان هستند که باید این مسائل را پیگیری کنند و اگر در پژوهشی به مسائل مرتبط با حوزه آنها پرداخته شد، آن را دنبال کنند و به دنبال رفع نقاط ضعف و نقص‌ها باشند.

بچه‌هایی که در این فیلم حضور دارند چگونه انتخاب شدند و واکنش آنها در برابر دوربین چگونه بود؟

برخی معتقد بودند که بچه‌های حاضر در این مستند بسیار شیرین و با اعتماد به نفس درباره مسائلشان صحبت می‌کنند و احتمالاً از میان بچه‌های بسیار زیادی این تعداد انتخاب شده‌اند، اما در واقع شاید تعداد اولیه پنجاه درصد بالاتر از اینها بود. بچه‌های امروز بسیار باهوش و تیزبین و نسبت به بسیاری از مسائل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه خود آگاهی دارند. برای همین ما در انتخاب این بچه‌ها خیلی کار سختی نداشتیم. در فیلم «مشق شب» آقای کیارستمی در موضع یک معلم وارد می‌شود و گاهی هم به آنها تشر می‌زند و شرایطی را ایجاد می‌کند که بچه‌ها مجبور شوند حرف بزنند اما در مستند «مشق امشب» ما مجبور به این کارها نبودیم و در همان پلان اول ارتباط به خوبی شکل می‌گرفت و خیلی راحت صحبت می‌کردند. شاید گاهی به دلیل هوش بالا، جواب سوال ما را طوری دیگری می‌دادند که شیرین بود. در مجموع بچه‌های امروز را بسیار توانمند دیدیم و برایشان بیشتر غصه خوردیم.

شهریه برخی مدارس غیرانتفاعی در مناطق بالای تهران از صدمیلیون تومان هم تجاوز می‌کند و در مناطق فرودست برخی مدارس حتی توانایی تأمین هزینه آب و برق خود را هم ندارند. این شرایط امروز، ما را واداشت تا از سه منطقه بالادست، متوسط و فرودست در تهران فیلمبرداری کنیم.

ضرورت پرداختن به مسئله آموزشی چه بود؟

چندی پیش رسانه‌ها به نقل از رئیس کمیسیون آموزش مجلس نوشتند که میانگین معدل دانش آموزان کشور یازده و نیم است و این یعنی فاجعه.

این نسل آینده کشور ماست که بر ما حاکم خواهد شد و گرداننده امور کشور خواهد بود. مهمترین کاری که این نسل باید امروز انجام دهد، تحصیل درست و کاربردی است و این مسئله بزرگترین دغدغه ماست که در این مستند هم هویداست که نظام آموزشی ما همگام با استعدادها و تیزبینی‌های بچه‌های امروز نیست.

آیا این دغدغه‌ها و این پژوهش مصور شما که جوایز بسیاری را هم در سطح دنیا به خود اختصاص داده است، از سوی مسئولان نظام آموزشی کشور مورد توجه قرار گرفت؟

من امیدوار بودم که این فیلم با توجه به حضورش در مهمترین جشنواره‌های سینمایی جهان و جوایز متعددی که دریافت کرد و مورد توجه منتقدانی در نشریات معتبر جهان قرار گرفت، از سوی مسئولان نظام آموزشی کشورمان هم مورد توجه قرار می‌گرفت. ما تمام توان خودمان را برای معرفی فیلم گذاشتیم و این مستند بعد از اکران، آرشو می‌شود اما انگار مسئولان ما دوست ندارند درباره این مسائل بحث و بررسی صورت بگیرد.